

คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับ เยาวชนไทย

The Characteristics of Lifelong Learners for Thai Youth

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคณะ

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ ของสังคมโลก ทำให้เยาวชนไทยซึ่งเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศในอนาคตต้องมีคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการประเมินคุณลักษณะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะด้านพฤติกรรม ประกอบด้วย (1.1) รักการอ่าน (1.2) สงสัยและซักถาม (1.3) ฟังและคิดอย่างมีวิจารณญาณ (1.4) การเขียนและบันทึก (1.5) เรียนรู้ด้วยตนเอง (1.6) ปรับตัวและยืดหยุ่น (1.7) สร้างสรรค์และประยุกต์ (1.8) แสวงหาความรู้ (1.9) สะท้อนผลการเรียนรู้ (1.10) นักปฏิบัติ 2) คุณลักษณะด้านเจตคติ ประกอบด้วย (2.1) เห็นคุณค่าและศักยภาพในตนเอง (2.2) มีทัศนคติเชิงบวก (2.3) กระจายในความรู้ (2.4) มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ (2.5) เชื่อในคุณค่าของสังคมและสิ่งแวดล้อม (2.6) ตระหนักในคุณค่าของผู้อื่น (2.7) ตระหนักในคุณค่าของสังคมและสิ่งแวดล้อม (2.8) มีจิตสาธารณะ (2.9) ยอมรับข้อจำกัดทางสังคม 3) คุณลักษณะด้านทักษะ ประกอบด้วย (3.1) ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (3.2) ทักษะการแสวงหาความรู้ (3.3) ทักษะการใช้ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ (3.4) ทักษะสังคม (3.5) ทักษะการสื่อสาร (3.6) ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ (3.7) ทักษะการสร้างสรรคและนวัตกรรม (3.8) ทักษะทางสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ 4) คุณลักษณะด้านความรู้ ประกอบด้วย (4.1) ความรู้ทางวิชาการ (4.2) ความรู้จากประสบการณ์ (4.3) ความรู้ด้านบริบทชุมชน (4.4) ความรู้ด้านอาชีพ (4.5) ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงของโลก (4.6) ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ (4.7) ความรู้ด้านการเป็นพลเมือง โดยคุณลักษณะเหล่านี้จัดเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: คุณลักษณะ/บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต/เยาวชนไทย

Abstract

There are many swift changes in the world society that Thai youth must have the characteristics of being lifelong learners because they will be the main power to develop their country in the future. The objective of this research was to analyze and present the characteristics of being a lifelong learner for the Thai youth. The study employed survey research and was divided into 3 phases: document analyses, in-depth interviews of lifelong learners, and characteristics evaluations by experts. The research results discovered that the characteristics of a lifelong learner can be divided into 4 parts, which are 1) behavioral characteristics, which consists of (1.1) a love for reading, (1.2) observation and questioning, (1.3) listening and judgmental thinking, (1.4) writing and recording, (1.5) self-directed learning, (1.6) adaptations and flexibility, (1.7) creativity and applications, (1.8) seeking knowledge, (1.9) a reflection of learning results, and (1.10) being a performer; 2) attitude characteristics, which consists of (2.1) seeing one's own value and potential, (2.2) having a positive attitude, (2.3) a thirst for knowledge, (2.4) having successful motivations, (2.5) believing in the value of society and the environment, (2.6) aware of others' value, (2.7) aware of society's and the environment's values, and (2.8) having a hospitable mind, (2.9) accepting social limitations; 3) skill characteristics, which consists of (3.1) self-directed learning skills, (3.2) knowledge seeking skills, (3.3) mother tongue and foreign tongue using skills, (3.4) social skills, (3.5) communication skills, (3.6) systematic thinking skills, (3.7) creativity and innovation skills, and (3.8) media, technology, and information skills; 4) knowledge skills, which consists of (4.1) academic knowledge, (4.2) experienced knowledge, (4.3) community context knowledge, (4.4) profession knowledge, (4.5) knowledge concerning changes of the world, (4.6) knowledge concerning media, technology, and information, and (4.7) knowledge about being a citizen. These characteristics serve as the basic qualification to develop the Thai youth to become potential lifelong learners in order to drive Thai society to be a learning society.

KEYWORDS: CHARACTERISTIC/LIFELONG LEARNING/THAI YOUTH

บทนำ

สภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของโลก ส่งผลให้สังคมไทยต้องเปลี่ยนฐานคิดสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คน” คือศูนย์กลางในการพัฒนา (วงศกร ภูทอง และอลงกต ศรีแสน, 2545) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาควรเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังในช่วงวัยของ “เยาวชน” ที่ถือได้ว่าเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาของประเทศในอนาคต เพราะเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย มีความคิดเป็นของตนเอง เป็นผู้มีความพร้อมในการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ตลอดจนสามารถพึ่งพาและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ (วิทยากร เชียงกูล, 2552) ทั้งนี้เยาวชนไทยที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในปัจจุบัน ได้แก่ เยาวชนที่ต้องมีคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีนิสัย ทักษะความสามารถ มีวิสัยทัศน์ รวมถึงมีความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือสังคมให้ดำเนินไปภายใต้อนาคตที่มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543; สุธรรม อารีกุล, 2543; คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ, 2554)

คำว่า “บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นกระบวนการจนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคม โดยใช้พฤติกรรมการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ทักษะที่หลากหลายในการดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และเรียนรู้อย่างมีความสุข (สุดสาคร จันทะลำมา, 2550; Croypley,

1978; Tuijnman, Kirsch & Wagner, 1997) โดยจิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา (2551) กล่าวว่า คุณลักษณะของบุคคลด้านพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ และเจตคติ มีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุด และเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับ วรวรรณ เหมชะญาติ และสร้อยสน สกลรักษ์ (2558) ที่กล่าวว่าความชัดเจนในคุณลักษณะด้านพฤติกรรม ทักษะ เจตคติ และความรู้ เป็นฐานสำคัญในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ฝึกฝนบุคคลสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิตยา สำเร็จ (2547) ซึ่งศึกษาตัวชี้วัดของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่าองค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียนมีค่าน้ำหนักมากที่สุด จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคคลสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพนั้นต้องให้ความสำคัญกับเรื่องคุณลักษณะมากที่สุด

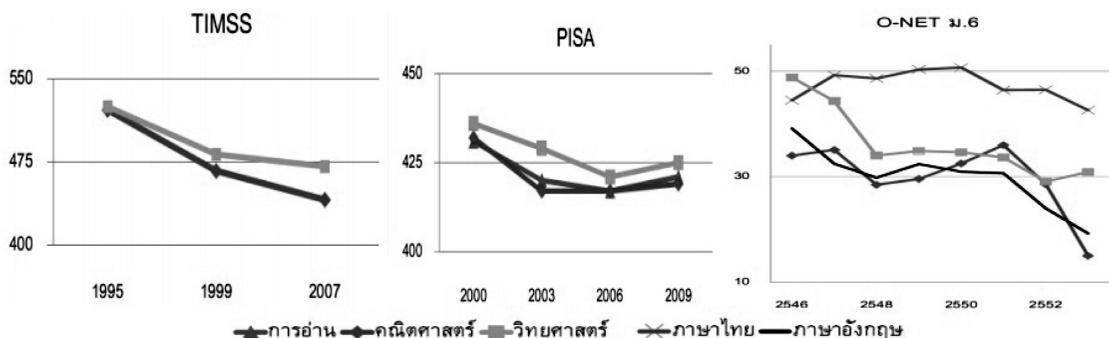
จากการศึกษาข้อมูลด้านคุณลักษณะของเยาวชนไทยในปัจจุบันพบว่า มีคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับต่ำ เห็นได้จากสถิติต่างๆ ในสังคมไทย อาทิ ผลการสำรวจการอ่านหนังสือของประชากรไทยในปี พ.ศ. 2554 พบว่า เยาวชนเป็นเพียงช่วงวัยเดียวที่มีค่าเฉลี่ยเวลาในการอ่านหนังสือลดลง โดยปี พ.ศ. 2551 เยาวชนไทยใช้เวลาอ่านหนังสือเฉลี่ย 46 นาทีต่อวัน ขณะที่ปี พ.ศ. 2554 กลับพบว่าเวลาในการอ่านหนังสือกลับลดลงเหลือเพียง 43 นาทีต่อวันเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ขาดความใฝ่เรียนรู้และการค้นคว้าหาความรู้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) สถาบันบัณฑิตพัฒนศาสตร์ (2555) รายงานพฤติกรรมเยาวชน

ไทยที่นำเป็นหัวงมากที่สุด 4 อันดับ ได้แก่ ปัญหาการเสพลิ่งเสพลิต ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการลอกเลียนแบบจากสื่อต่างๆ และปัญหาด้านความรุนแรง ปัญหาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขาดคุณลักษณะด้านทักษะการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ นอกจากนี้คุณลักษณะทางด้านความรู้ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2555) ได้รายงานผลการสอบวัดมาตรฐาน ได้แก่ O-NET, Programme for International Student Assessment (PISA) และ Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาระดับประเทศก็พบว่าคะแนนสอบวัดความรู้ของนักเรียนไทยซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนก็มีเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (ภาพ 1) ซึ่งสถิติต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการมีคุณลักษณะที่สวนทางกับความคาดหวังของสังคม ดังนั้นการวางแผนพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ควรเริ่มต้นกำหนดกรอบคุณลักษณะให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเรื่องคุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยพบว่ามีจำนวนน้อยและยังไม่มีมีการกำหนดคุณลักษณะที่ชัดเจน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษาข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติม โดยคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาครั้งนี้เป็นการกำหนดกรอบคุณลักษณะที่สังคมไทยคาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชน เพราะเชื่อว่าข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านเยาวชนในการนำไปใช้เพื่อการสร้างเยาวชนไทยรุ่นใหม่ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเป็นพลังสำคัญขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

ภาพ 1 แนวโน้มคะแนนสอบมาตรฐาน TIMSS, PISA และ O-NET ของนักเรียนไทย

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่องคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย มีขอบเขตในการศึกษา ประกอบด้วย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

(1) เอกสาร บทความ และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(2) กลุ่มตัวอย่างบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นต้นแบบที่ดีหรือเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้กับเยาวชนไทยในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 4 คน ได้แก่ 1) แม่ทองดี โพธิยอง 2) ดร.อิศวรา ศิริรุ่งเรือง 3) นายกันตพัฒน์ ศรีบุญรัตน์ และ 4) ครูศราวุธ กวีชัย

(3) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้าน

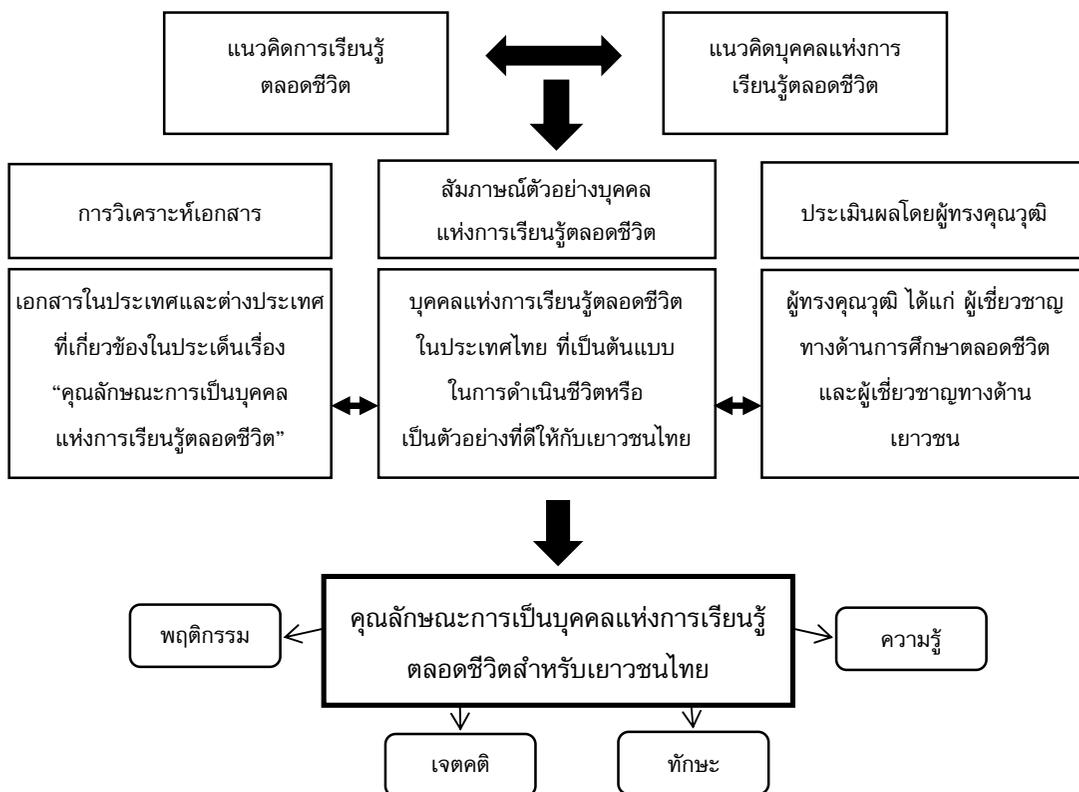
การศึกษาตลอดชีวิต และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพเยาวชนไทยที่ได้รับการยอมรับและมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 10 ปี

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิเคราะห์คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรม (Behavior), ทักษะ (Skill), เจตคติ (Attitude) และ ความรู้ (Knowledge) ของบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยดังแผนภาพ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารโดยตระหนักถึงความหลากหลาย ครบถ้วน และข้อมูลต้องมาจากแหล่งซึ่งมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เอกสาร บทความทางวิชาการ ตำราเรียน และงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท ปริญญาตรี และดุฎิบัณฑิต ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึง พ.ศ. 2557 ทั้งนี้ในเบื้องต้นผู้วิจัยแบ่งการศึกษาเอกสารออกเป็นเอกสารในประเทศจำนวน 10 เล่ม และต่างประเทศจำนวน 10 เล่ม ซึ่งพบว่าข้อมูลที่ได้ นั้นสอดคล้องกันไปทิศทางเดียวกันและเพียงพอสำหรับการวิจัยจึงไม่ได้มีการวิเคราะห์เอกสารเพิ่มเติมหลังจากนั้น ซึ่งในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลของคุณลักษณะออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม ด้านเจตคติ ด้านทักษะ และด้านความรู้ โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสารที่ผู้วิจัยดำเนินการสร้างขึ้น โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีรวบรวมเนื้อหาข้อมูลทั้งหมด แล้วจัดแยกหมวดหมู่ตามกรอบคุณลักษณะที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์และสรุปรายละเอียดเพื่อลดความซ้ำซ้อนของข้อมูลในแต่ละกรอบคุณลักษณะรายด้านขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาคุณลักษณะจากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอด

ชีวิตในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศไทยที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์สำคัญประกอบด้วย (1) เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจที่ดีในเชิงการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) เป็นผู้นำกลุ่มหรือชุมชนที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (3) เป็นครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ยาวนาน โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว จำนวน 4 คน ประกอบด้วย 1) แม่ทองดี โพธิยอง ปราชญ์ชาวบ้าน เศรษฐกิจพอเพียง แบบครบวงจร 2) ดร.อิศวรา ศิริรุ่งเรือง ผู้พิการทางสายตาที่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา 3) นายกันติพจน์ ศรีบุญรัตน์ ผู้นำเยาวชนระดับประเทศ และ 4) ครูศราวุธ กาวิชัย ครูผู้สืบสานวัฒนธรรมล้านนา โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการศึกษาซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อศึกษาคุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม ด้านเจตคติ ด้านทักษะ และด้านความรู้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้ง 4 ท่าน ระหว่างวันที่ 8 เมษายน 2558 ถึงวันที่ 2 พฤษภาคม 2558 ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytical Induction) และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปในคุณลักษณะแต่ละด้าน เพื่อรวบรวมข้อมูลแต่ละด้านให้มีรายละเอียดครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย ซึ่งผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์ที่ในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสรุปเป็นข้อมูลคุณลักษณะรายด้านแล้วนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านเพื่อทำการ

ประเมินคุณลักษณะและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิจำแนกเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาดูตลอดชีวิตจำนวน 3 ท่าน และเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเยาวชนจำนวน 2 ท่าน สำหรับเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในขั้นตอนนี้ ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) และข้อคำถาม

ด้านพฤติกรรม	ด้านเจตคติ	ด้านทักษะ	ด้านความรู้
1. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน	1. มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน	1. ทักษะการคิด	1. ความรู้ทางวิชาการ
2. ชอบประเมินตนเองในการเรียนรู้	2. มีทัศนคติเชิงบวกในการใช้ชีวิต	2. ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	2. ความรู้ทางสารสนเทศ
3. ใช้เหตุผลและมีวิจารณญาณในการเรียนรู้	3. รับผิดชอบต่อตนเอง	3. ทักษะการแสวงหาความรู้	3. ความรู้ตามความถนัดของบุคคล
4. รับฟังความคิดเห็นจากคนรอบข้าง	4. มีแรงจูงใจในการเรียนรู้	4. ทักษะการวางแผนและการจัดการ	4. ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน	5. เห็นคุณค่าในตนเอง	5. ทักษะการสื่อสาร	5. ความรู้เรื่องข่าวสาร เหตุบ้านการเมือง
6. รักการอ่าน	6. มุ่งสร้างความสำเร็จในอนาคต	6. ทักษะภาษาต่างประเทศ	6. ความรู้รอบโลก
7. ชอบประยุกต์ความรู้ให้เข้ากับบริบทตนเอง	7. มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี	7. ทักษะทางเทคโนโลยีและสารสนเทศ	7. ความรู้ด้านอาชีพ
8. ปรับตัวและมีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้	8. มีแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต	8. ทักษะการใช้ชีวิตในสังคม	8. ความรู้ด้านสุขภาพ
9. ชอบจัดการปัญหาและความขัดแย้ง	9. ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก	9. ทักษะอาชีพ	9. ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม
10. ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	10. เห็นความสำคัญของการเรียนรู้	10. ทักษะการบริหารเวลา	10. ความรู้จากประสบการณ์
11. มีวิสัยทัศน์		11. ทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหา	
12. มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม		12. ทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีม	
13. มีความซื่อสัตย์สุจริต			
14. มีระเบียบวินัย			
15. มีความเชื่อมั่นในตนเอง			
16. ชอบเรียนรู้หรือทำงานด้วยตนเอง			
17. ช่างสงสัย ชักถาม แสวงหาคำตอบ			
18. มีความรับผิดชอบ			
19. ชอบบันทึก และสรุปสาระความรู้			
20. ชอบถ่ายทอดความรู้			

ปลายเปิด โดยในการวิเคราะห์ผลนั้น ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยการหาค่าความถี่และร้อยละ โดยคุณลักษณะที่มีค่าคะแนนร้อยละมากกว่า 50 ขึ้นไปถือว่าเป็นคุณลักษณะที่ได้รับการยอมรับ และสามารถนำไปใช้เป็นผลสำหรับการวิจัย ซึ่งผลดังกล่าวผู้วิจัยจะนำไปพิจารณาร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปสู่การกำหนดให้เป็นคุณลักษณะที่มีความสมบูรณ์โดยใช้วิธีการเขียนบรรยายในเชิงคุณภาพที่มีรายละเอียดของแต่ละคุณลักษณะในแต่ละด้านต่อไป

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์เอกสารและจากการสัมภาษณ์บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสรุปเป็นคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะด้านพฤติกรรมของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

คุณลักษณะด้านพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือความประพฤติในเชิงการเรียนรู้ที่บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยคุณลักษณะด้านพฤติกรรมประกอบด้วย

1.1 รักการอ่าน หมายถึง การแสดงออกที่บ่งบอกถึงความชอบในการอ่านหนังสือ จะอ่านหนังสือเมื่อมีเวลาและโอกาส โดยปราศจากการบังคับ แต่เต็มไปด้วยความสุขและความพอใจ

1.2 สงสัยและซักถาม หมายถึง การแสดงออกเมื่อเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่รู้ข้อมูลหรือไม่แน่ใจในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่

การตั้งคำถามเพื่อคลายความสงสัยจากผู้รู้แน่ชัด

1.3 ฟังและคิดตามอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การรับรู้ข้อมูลต่างๆ ด้วยวิธีการฟัง และใช้กระบวนการคิดที่ใช้เหตุผลเข้ามาร่วมพิจารณาข้อมูลอย่างไตร่ตรองรอบคอบ

1.4 การเขียนและบันทึก หมายถึง การเขียนบันทึกข้อมูลที่เป็นประสบการณ์ความรู้หรือเขียนเพื่อสรุปความรู้โดยย่อ เพื่อเป็นประโยชน์ในการทบทวน หรือเป็นหลักฐานของการเรียนรู้

1.5 เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง การแสดงออกที่ผู้เรียนสร้างผลสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการ และประเมินผล

1.6 ปรับตัวและมีความยืดหยุ่น หมายถึง การแสดงออกถึงการเรียนรู้ได้ในทุกสถานการณ์ และสามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างของช่วงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 สร้างสรรค์และประยุกต์ หมายถึง การแสดงออกที่มีการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้อมาสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่า หรือนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

1.8 แสวงหาความรู้ หมายถึง การค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่ตนเองสนใจ เพื่อเพิ่มพูนความรู้อย่างสม่ำเสมอ

1.9 สะท้อนผลการเรียนรู้ หมายถึง การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นความรู้ หรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นผ่านช่องทางการเรียนรู้ต่างๆ

1.10 นักปฏิบัติ หมายถึง การลงมือเรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริงในสิ่งที่ตนเองมีความถนัดหรือสนใจ โดยนำความผิดพลาดมาเป็นบทเรียนและพัฒนาผลงานการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นจนรู้สึกพอใจ

2. คุณลักษณะด้านเจตคติของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

คุณลักษณะด้านเจตคติ หมายถึง กรอบความเชื่อหรือแนวความคิดของบุคคลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ หรือจากการสั่งสมประสบการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยคุณลักษณะด้านเจตคติ ประกอบด้วย

2.1 เห็นคุณค่าและศักยภาพในตนเอง หมายถึง ความเชื่อที่ว่าตนเองมีคุณค่าและมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้เต็มประสิทธิภาพ

2.2 มีทัศนคติเชิงบวก หมายถึง การมีมุมมองต่อสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นด้วยความเข้าใจในเชิงสร้างสรรค์ที่ตั้งอยู่บนฐานความจริง ซึ่งทำให้ตนเองมีความสุข

2.3 กระหายในความรู้ หมายถึง ความรู้สึกตื่นตัวในการเรียนรู้และมีความเชื่อว่าความรู้สามารถเติมเต็มความสงสัยด้วยคำอธิบายที่มีหลักฐาน ซึ่งทุกปัญหาามีทางออกที่อธิบายได้

2.4 มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จตามเป้าหมายด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ

2.5 เชื่อในคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การมีมุมมองความเชื่อที่ว่าประสบการณ์การเรียนรู้ในแต่ละวัน ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในชีวิต เป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตดำเนินไปอย่างมีความหมาย

2.6 ตระหนักในคุณค่าของผู้อื่น หมายถึง การมองบุคคลรอบข้างว่ามีคุณค่า มีความหมาย และสามารถเป็นต้นแบบที่สร้างแรงบันดาลใจให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ได้

2.7 ตระหนักในคุณค่าของสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมองเห็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวว่ามีคุณค่า มีความหมาย ที่สามารถเอื้อให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ได้

2.8 มีจิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกที่อยากจะนำความรู้และศักยภาพที่ตนเองมีเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือ และแบ่งปันในสังคม

2.9 การยอมรับข้อจำกัดทางสังคม หมายถึง การยอมรับในเงื่อนไขทางสังคมที่มีการกำหนดขึ้น และยินดีที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วยความเต็มใจ

3. คุณลักษณะด้านทักษะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

คุณลักษณะด้านทักษะ หมายถึง ความสามารถอันเกิดจากกระบวนการฝึกฝน และเรียนรู้ของบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจนมีความชำนาญ ส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคุณลักษณะด้านทักษะประกอบด้วย

3.1 ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง ความสามารถควบคุมตนเองให้เรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และประเมินความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.2 ทักษะการแสวงหาความรู้ หมายถึง ความสามารถในการค้นหาข้อมูลความรู้จากสื่อหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างรวดเร็ว และเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

3.3 ทักษะการใช้ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ หมายถึง ความสามารถในการฟังและพูดโดยใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสารได้อย่างเข้าใจ

3.4 ทักษะสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วม การวางแผนและการแก้ไขปัญหา การอยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหา และการทำงานร่วมกันเป็นทีม

3.5 ทักษะการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการสร้างความเข้าใจให้กับบุคคลอื่นโดยใช้วิธีการฟัง พูด อ่าน และเขียน เป็นตัวกลางในการสื่อสาร

3.6 ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ หมายถึง ความสามารถในการคิดที่มองเห็นภาพรวมที่มีส่วนประกอบย่อยๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3.7 ทักษะการสร้างสรรคและนวัตกรรม หมายถึง ความสามารถในการใช้ความคิดสร้างสรรค์สร้างผลงานการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

3.8 ทักษะทางสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึง เลือกใช้ประโยชน์ และประเมินความเหมาะสมในการใช้สื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศอย่างเหมาะสม

4. คุณลักษณะด้านความรู้ของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

คุณลักษณะด้านความรู้ หมายถึง เนื้อหา ข้อมูล หรือความคิดรวบยอดในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าสำหรับการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยคุณลักษณะด้านความรู้ ประกอบด้วย

4.1 ความรู้ทางวิชาการ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการเรียนในระบบโรงเรียน จากการเข้าร่วมการฝึกอบรม หรือการเรียนการสอนในหลักสูตรต่างๆ ที่เป็นทางการ

4.2 ความรู้จากประสบการณ์ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองมีความสนใจ ความรู้ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ และไม่ตั้งใจ

4.3 ความรู้ด้านบริบท และชุมชน หมายถึง ความรู้เรื่องราวภายในชุมชนของตนเอง ทั้งด้านบริบท วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.4 ความรู้ด้านอาชีพ หมายถึง ความรู้ในเรื่องอาชีพของตนเอง รวมถึงแนวทางการพัฒนาอาชีพของตนเองในอนาคต

4.5 ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงของโลก หมายถึง ความรู้เรื่องข่าวสาร เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ในปัจจุบัน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

4.6 ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ หมายถึง ความรู้เรื่องวิธีการใช้ และวิธีการเลือกใช้สื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศอย่างถูกต้องและเหมาะสม

4.7 ความรู้ด้านการเป็นพลเมือง หมายถึง ความรู้เรื่องบทบาท หน้าที่ในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศ และเป็นประชากรคนหนึ่งบนโลกที่จะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในด้านต่างๆ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

การอภิปรายผล

1. ในการกำหนดกรอบคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยได้จำแนกคุณลักษณะออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพฤติกรรม ด้านเจตคติ ด้านทักษะ และด้านความรู้ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคุณลักษณะที่นักวิชาการต่างประเทศได้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้พบว่ากรอบคุณลักษณะที่กำหนดขึ้นสอดคล้องตาม

แนวคิดเรื่องคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของต่างประเทศอย่างครบถ้วน โดยครอบคลุมเนื้อหาตามแนวคิดของ Knapper & Cropley (2000) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ไว้ 5 ประการ ได้แก่ การแสดงออกถึงการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิต การมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ การมีทัศนคติที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิต

และเป็นผู้มีทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้กรอบคุณลักษณะยังครอบคลุมเนื้อหาตามแนวคิดของ Candy, Crebert & Olearly (1994) ที่ได้อธิบายถึงลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5 ด้าน ได้แก่ เป็นผู้รักการแสวงหาความรู้ เป็นผู้วิสัยทัศน์ มีทักษะการเรียนรู้ มีสำนึกในการพึ่งพาตนเอง และเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในสภาวะต่างๆ ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวสามารถสะท้อนได้ว่า กรอบคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นมีความเหมาะสมและได้มาตรฐานเพียงพอในการนำไปใช้เพื่อกำหนดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย

2. คุณลักษณะด้านเจตคติคือฐานคิดสำคัญที่สุดสำหรับการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย จากการวิจัยเจตคติประกอบด้วย เห็นคุณค่าและศักยภาพในตนเอง มีทัศนคติเชิงบวก กระจายในความรู้ มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ เชื่อในคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักในคุณค่าของผู้อื่น ตระหนักในคุณค่าของสังคมและสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะ และการยอมรับข้อจำกัดทางสังคม ซึ่งเจตคติดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การมีเจตคติต่อตนเอง การมีเจตคติต่อบุคคลรอบข้าง และการมีเจตคติต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ในมิติด้านจิตใจที่กล่าวว่า คุณลักษณะด้านจิตใจที่เหมาะสมสำหรับการเป็นคนที่มีบุรณในยุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีแนวโน้มว่าคนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น คนไทยที่พึงประสงค์ควรเป็นคนที่รู้จักเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้

เป็นอย่างดีรวมถึงเข้าใจสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกได้เป็นอย่างดีด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546)

เจตคติจัดเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่จำเป็นอันมีผลทำให้เยาวชนแต่ละคนสามารถแสดงพฤติกรรมที่มุ่งหวังเพื่อไปสู่เป้าหมายสอดคล้องกับรายงานสรุปการสัมมนาเรื่อง ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กล่าวว่า เจตคติ ความมุ่งมั่น แรงจูงใจ เป็นปัจจัยบ่งชี้ความสำเร็จที่ว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตของปวงชนอย่างไรก็ตามเจตคติเป็นคุณลักษณะที่ต้องอาศัยเวลาในการสร้างและบ่มเพาะ โดยสิ่งแวดล้อมคือองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างเมล็ดพันธุ์การเรียนรู้ของเยาวชนให้เจริญงอกงาม ดังที่จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา (2551) ได้ทำการศึกษาพบว่าสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา เพื่อน ชุมชน สังคมแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างยิ่ง “การสร้างแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ” ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเยาวชน กล่าวคือ หากเยาวชนผู้ใดมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงก็必将มีความคาดหวังล่วงหน้าถึงความสำเร็จ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่หวั่นเกรงต่ออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นจนกระทั่งประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับที่ Knapper and Cropley (2000) กล่าวว่าผู้ที่มีแรงจูงใจในการเรียนรู้สูงย่อมมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่ยุ่เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ในทุกสถานการณ์

คุณลักษณะเด่นด้านเจตคติของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทยที่แตกต่างจากบริบทของต่างประเทศที่ชัดเจนที่สุดคือ การมีความนึกคิดถึงประโยชน์

ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว หรือที่เรียกว่า “การมีจิตสาธารณะ” ทั้งนี้สภาพการแข่งขันในสังคมที่รุนแรงซึ่งต่างคนต่างกอบโกยผลประโยชน์ ยิ่งทำให้กระบวนการแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ควรเกิดเพิ่มมากขึ้นในสังคม โดยเยาวชนไทยรุ่นใหม่ต้องเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมสู่การเป็น “สังคมแห่งการแบ่งปัน” ดังพระบรมราโชวาทของ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่กล่าวว่า การคิดถึงคนอื่น ให้มาก คิดถึงตนเองให้น้อยลง คือหัวใจในการฝึกให้มีจิตสาธารณะ ซึ่งสังคมใดมีคนที่มีความจิตสาธารณะ มาก สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่มีความสุข

3. คุณลักษณะด้านพฤติกรรมเป็นคุณลักษณะที่สังคมไทยให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะมีความเป็นรูปธรรมที่สามารถประเมินได้ โดยคุณลักษณะด้านพฤติกรรมที่ได้จากการวิจัยนั้น ประกอบด้วย การรักการอ่าน สงสัยและซักถาม ฟังและคิดตาม การเขียนและบันทึก เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การปรับตัวและยืดหยุ่น ประยุกต์ และสร้างสรรค์ แสวงหาความรู้ สะท้อนผลการเรียนรู้ และเป็นนักปฏิบัติ ทั้งนี้มี 4 ด้านที่สอดคล้องกับหลักพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นหัวใจของนักปราชญ์ ประกอบด้วย สุตตะ (การฟัง) จินตนะ (การคิด) ปุจฉา (การถาม) และลิขิต (การเขียน) และหลายพฤติกรรมยังสอดคล้องตามแนวคิดของท่าน ว. วัชรเมธี (2557) ที่กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะพัฒนาตนเองด้วยการสังเกต สังเกต (ซักถาม) ศึกษา สอบสวน สังเคราะห์ สรุป และเสนอ

พฤติกรรมรักการอ่าน การสงสัยและซักถาม การแสวงหาความรู้ การสร้างสรรค์และประยุกต์ เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่เรียกว่าการเรียนรู้

ใฝ่เรียน ที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) สุภาพร มากแจ้ง (2544) และ John W. Brubacher (1994) ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพฤติกรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ ซึ่ง Andrew J Milson (2002) วิจัยพบว่า สภาพแวดล้อม และการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ สามารถเพิ่มระดับพฤติกรรมการเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนของผู้เรียนในวัย 15-20 ปี เช่นเดียวกับ งานวิจัยที่พบว่าการมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายภายในสถานศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนในวัย 15-18 ปีเกิดความกระฉับกระเฉง มีความใฝ่เรียนรู้อย่างเต็มที่ที่อ่านหรือเขียนได้มากขึ้น (Pamela Jane Riggs, 1995 อ้างถึงใน ปิรันญา วงศ์บุญ, 2550)

4. คุณลักษณะด้านทักษะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย ประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการใช้ภาษาแม่ และภาษาต่างประเทศ ทักษะสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม และทักษะทางสื่อเทคโนโลยี และสารสนเทศ พบว่าสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสำคัญสำหรับเยาวชนไทย ทั้งนี้สามารถจำแนกคุณลักษณะด้านทักษะออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) กลุ่มทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษใหม่ควรเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้น การค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และทักษะการแสวงหาความรู้ที่ได้จากการวิจัย

2) ทักษะการใช้ชีวิต ที่ผลจากการวิจัยพบว่า ประกอบด้วย ทักษะสังคม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการคิด ซึ่งทักษะดังกล่าวครอบคลุมตามแนวคิดของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวถึงการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมให้ประสบความสำเร็จต้อง สามารถติดต่อสื่อสาร เรียนรู้ ข่าววัฒนธรรม และร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นได้อย่างไม่มีปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.ป.) และยังสอดคล้องกับ Tuijnman; Kirsch and Wagner (1997) ที่กล่าวว่าบุคคลจะใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมต้องมีความสามารถในการสื่อสาร แก้ไขปัญหา คิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่างๆ

3) ทักษะด้านสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยี หมายถึง ความเข้าใจและความสามารถในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์สารสนเทศที่จำเป็นในชีวิต ทั้งในการสืบค้น สื่อสาร แก้ปัญหา และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของเยาวชนไทย สอดคล้องกับแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2545) ที่เสนอคุณลักษณะเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ในการใช้เทคโนโลยีว่า ต้องเข้าใจสาระประโยชน์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการพึ่งตนเอง และเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. คุณลักษณะด้านความรู้ที่ได้จากการวิจัย ประกอบด้วย ความรู้ทางวิชาการ ความรู้จากประสบการณ์ ความรู้ด้านบริบทและชุมชน ความรู้ด้านอาชีพ ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงของโลก ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ และความรู้ด้านการเป็นพลเมือง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าความรู้เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง

ที่มีความสำคัญต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย โดยพื้นฐานความรู้ด้านวิชาการจัดเป็นพื้นฐานสำคัญของช่วงวัยนี้เพราะเยาวชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเรียน ที่ต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการในระดับมาก แต่ทั้งนี้ การรอบรู้ทางวิชาการที่จะได้ประโยชน์มากที่สุดคือความสามารถประยุกต์ในการนำความรู้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมและใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง สูงสุด สอดคล้องกับการศึกษาของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ในมิติด้านความรู้ ที่กล่าวว่า ความรู้จะเกิดประโยชน์จะต้องเข้าใจถึงแก่นของสาระวิชา ที่สามารถประยุกต์ในการทำไปใช้เพื่อการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน

ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ จัดเป็นอีกกลุ่มความรู้ที่มีความสำคัญต่อวัยเยาวชน เพราะแม้เยาวชนไทยจะมีทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยี และสารสนเทศในระดับสูง แต่เยาวชนไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเท่าทันสื่อ โดยเฉพาะสื่อ ICT (Information and Communication Technology) ดังนั้น องค์ความรู้เรื่องการใช้สื่อให้เหมาะสมทั้งในแง่ลักษณะของตัวสื่อ จุดเด่น จุดด้อย ข้อพึงระวังในการใช้งาน รวมถึงการเลือกเนื้อหาที่มากับสื่อ การใช้สื่อในการเชิงสร้างสรรค์ จึงมีความสำคัญในเชิงการเรียนรู้ ที่ครอบคลุมและสังคมควรให้ความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ม.ป.ป.)

ความรู้ด้านหน้าที่พลเมือง เป็นความรู้อีกประเภทหนึ่งที่เยาวชนไทยผู้ซึ่งจะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตพึงมี สอดคล้องตามหลักแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2557) ที่กล่าวว่า รายวิชาความรู้หน้าที่พลเมือง มีความสำคัญที่สถานศึกษาควรนำไปใช้จัดการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อ

พัฒนาค่านิยม ทักษะ และสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับเยาวชนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสู่การเป็นพลเมืองที่รู้หน้าที่ และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

อย่างไรก็ตามความรู้ที่หลากหลายบนโลกใบนี้จะเกิดประโยชน์และมีความหมาย หากเยาวชนไทยที่จะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองหรือที่เรียกว่า “Constructivism” ซึ่งหมายถึง การนำความรู้ในตัวผู้เรียนผนวกกับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอกสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา โดยความรู้ประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) (ทิตนา แคมมณี, 2554)

6. การพัฒนาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย จะไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างเป็นรูปธรรม หากขาดความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญ รวมถึงการไม่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง ดังนั้นหน่วยงานสถาบันที่มีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนเริ่มตั้งแต่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน สังคม รวมถึงรัฐบาลที่ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างคนเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาชาติ แต่ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่สุด คือตัวเยาวชนไทยเอง จะต้องเห็นคุณค่าในตนเอง เชื่อมมั่นในศักยภาพ และเชื่อว่าตนเองจะสามารถเป็นกำลังหลัก สามารถเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ร่วมกันสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบได้ทัดเทียมกับนานาประเทศทั่วโลก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เยาวชนไทยที่จะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรมีคุณลักษณะด้านพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ดังนั้นควรมุ่งสร้างเยาวชนไทยให้คุณลักษณะของการเป็นนักฟัง นักคิด นักถาม นักเขียน รวมถึงเป็นนักปฏิบัติที่เรียนรู้ด้วยการลงมือทำจนกระทั่งประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และเป็นบุคคลที่มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เจตคติที่สำคัญของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย นอกจากการมองเห็นคุณค่าและศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองแล้ว เยาวชนควรมองเห็นคุณค่าของบุคคลรอบข้างซึ่งอาจเป็นแรงบันดาลใจในการเรียนรู้มองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ รวมถึงเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งทุกสรรพสิ่งที่เราให้คุณค่าเป็นแรงผลักดันตัวเยาวชนให้สามารถประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้

3. คุณลักษณะด้านทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเยาวชนไทย คือความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ต้องมีเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองที่ชัดเจน อันนำไปสู่การวางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนรู้ และประเมินผลความพึงพอใจในการเรียนรู้นั้นด้วยตนเองได้

4. ความรู้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย ซึ่งทุกกลุ่มควมรู้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต แต่จากการศึกษาพบว่า ความรู้ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเยาวชน คือความรู้ที่มีความเป็นพลวัต อันเกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

กันทั้งทางตรงด้วยการสนทนา และทางอ้อมโดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวกลางในการสื่อสาร

5. การพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ควรนำแนวคิดเรื่องคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองโลกเข้ามามีส่วนร่วมร่วมในการพิจารณา เพราะนอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว เยาวชนไทยก็ต้องรู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเองในฐานะที่พลเมืองคนหนึ่งบนโลก กล่าวคือเป็นเยาวชนไทยต้องมีความเป็นพลเมืองโลกที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในปัจจุบัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เยาวชนไทยจะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่รู้เท่าทัน สามารถปรับตัว และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยให้ดำเนินก้าวไปทัดเทียมกับนานาประเทศ ทั้งนี้การจะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพจะ

ต้องมีคุณลักษณะที่มีมาตรฐานครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ต้องเป็นคนที่รักการอ่าน ชอบซักถาม เป็นนักฟัง นักคิด นักเขียน เรียนรู้ด้วยตนเอง ชอบสร้างสรรค์และประยุกต์หมั่นแสวงหาความรู้ และเป็นนักปฏิบัติ ด้านเจตคติ ต้องมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น รวมถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบด้านในเชิงการเรียนรู้ ด้านทักษะ ต้องมีทักษะที่หลากหลายทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทักษะแสวงหาความรู้ ทักษะการใช้ภาษา ทักษะสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิด รวมถึงทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ นอกจากนี้ก็ต้องมีความรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ประสบการณ์ความรู้ด้านบริบทชุมชนด้านอาชีพ ความเปลี่ยนแปลงของโลก ความรู้ทางสื่อเทคโนโลยี รวมถึงความรู้ในการเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะเป็นฐานสำคัญที่ทำให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ มีความพร้อม และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง*. เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรแกนนำ ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). *ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). *แนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะทางสาขาวิชาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย.

คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- จิตต์ภิัญญา ชุมสาย ณ อยุธยา. (2551). *ลักษณะผู้เรียนตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีสุดท้าย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณภูมบัณฑิต). สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร
- ทิตนา เขมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา สำเร็จ. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณภูมบัณฑิต). ภาควิชาและภาควิชาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร
- ปิลันญา วงศ์บุญ. *การศึกษาคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนยอแซฟอุปถัมภ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ว. วชิรเมธี. (2557). *วิชาแรกวิชาชีวิต*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ปรมาณู.
- วงศ์กร กุ่ทอง และอลงกต ศรีแสน. (2545) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพมหานคร: เดอะบุ๊กส์.
- วรวรรณ เหมชะญาติ และสร้อยสน สกลรักษ์. (2548). กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย, *วารสารครุศาสตร์*. 34(2), 5-11.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.
- วิทยากร เขียงกุล. (2552). *จิตวิทยาวัยรุ่น : ก้าวข้ามปัญหาและพัฒนาศักยภาพด้านบวก*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนศาสตร์. (2555). *การศึกษากับปัญหาของเยาวชนไทย*. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555). *ยกเครื่องการศึกษาไทย : สู่อุทิศที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2554.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (ม.ป.ป.). *เด็กไทยรู้เท่าทันสื่อ*. สืบค้นจาก <http://www.inetfoundation.or.th/ichappy/index.php?act=about>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *แนวทางปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *รายงานสรุปการสัมมนา นโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2545). *นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ. 2545-2554)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553*. สืบค้นจาก <http://popcensus.nso.go.th/file/popcensus-20-12-54.pdf>

สุดสาคร จันทะล่ำม. (2550). *พฤติกรรมการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

สุธรรม อารีกุล. (2541). *รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประเด็นการอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สุภาพร มากแจ้ง. (2544). “ฉลาดรู้ รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ.” *วารสารลานปัญญา*. 2(3), 7-14.

ภาษาอังกฤษ

Andrew J Milson. (2002). “Elementary school teachers’ sense of efficacy for character education.” *The Journal of Educational Research*. 96(1), 47-53.

Candy, P C, Crebert, R G & O’Leary, J O (1994). *Developing Lifelong Learners through undergraduate education*. Canberra: National Board of Employment.

Cropley, A.J. (1978). *Lifelong education and the training of teachers : Developing a curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong education*. Oxford: Pergamon.

John W. Brubacher, Charles W. Case, Timothy G. Rogan (1994). *Becoming Reflective Educator : How to build Culture of Inquiry in the Schools*. United State of America:

Knapper, C K & Cropley, A J (2000). *Lifelong Learning in Higher Education*. London: Kogan Page Limited.

Tuijnman, A., Kirsch, S. & Wagner, A. (1997). *Adult Basic Skills: Innovations in Measurement and Policy Analysis*. USA: Hampton Press.

ผู้เขียน

นายชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: koonchaikeng@gmail.com

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอบล สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: archanya@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: suwithida.c@gmail.com